

בית הדין האזורי חיפה

תיק 2177-21-1

בפני כבוד הדיינים:

הרב מימון נהרי - אב"ד

הרב דוד שני

הרב יוסף יגודה

תובע:

פלוני

נגד

נתבעת:

פלונית

פסק דין

בפנינו תביעת הגרושין של הבעל פלוני באמצעות ב"כ עו"ד טל איטקין, מאשתו פלונית באמצעות ב"כ עו"ד יהודה נביא.

האשה תובעת מזונות אשה מעת הפירוד בין בני הזוג.

הצדדים נישאו זה לזה באפריל 1987, בנישואים אזרחיים בלבד, ולהם ארבעה ילדים מהם בת אחת קטינה.

בני הזוג שר הינם יהודים הכשרים להינשא כדת משה וישראל, ואעפ"כ בחרו להנשא זה לזו בנישואים אזרחיים בהולנד באפריל 1987, ונרשמו כנישואים במשרד הפנים. מנישואים אלו יש להם ארבעה ילדים מהם בת אחת קטינה.

ב"אמנת נישואין" שנחתמה ביניהם, עוד קודם הנישואים האזרחיים, ב-4 ליוני 1985 נאמר בין היתר "הואיל ודיני הנישואין הקיימים בישראל מנוגדים להשקפותינו על שוויון המינים ועל חירות האדם ולכן הם מתקשרים בהסכם."

מאז 2001 בני הזוג חיים בנפרד. נעשה ניסיון בטיפול זוגי והוא לא צלח.

הבעל מאשים את אשתו בבגידה בשנת 1998. הבעל חי כבר זמן רב עם אישה אחרת כאיש ואישה בבית אחד.

הבעל תובע גירושין והאישה אומרת שהיא רוצה שלום בית, ותובעת מזונות אשה מעת פרידתם.

אין ספק שחיי הנישואין של בני הזוג באו לקיצם ואין שלום בבית.

ב"כ הצדדים הגישו סיכומי טענותיהם, בהתאם להחלטת בית הדין.

השאלה העומדת בפנינו היא כיצד יש להתיר את קשר הנישואין שביניהם, מאחר והם נשואים בנישואין האזרחיים? אם צריך גט, האם אפשר לחייב את האישה לקבל הגט?

עמדת בית הדין היא, שעל בני הזוג להסדיר גט כמנהג בתי הדין בנישואים אזרחיים, והאשה חייבת לקבל את גיטה.

נימוקי ההחלטה הרי הם כדלהלן:

שאלת תקפם של נישואים אזרחיים ודרכי הפקעתם

בני זוג הנשואים בנישואים אזרחיים, הבאים לסיים את חיי הנישואים שלהם, הנוהג בבתי הדין להצריך גט לחומרא, מחשש שמא כיוונו בנישואיהם להיות כנישואים על פי ההלכה. ביחס לתוקפם של הנישואים אזרחיים כבר דנו רבים, והדעות השונות הרי הם מקובצות כעמיר גורנה באוצר הפוסקים על אבן העזר סימן כ"ו סע"א. אנו לא נכביר מילים בענין זה, אלא נדון בעיקר הדברים הנוגעים לנדון שלנו, שהבעל תובע גירושין והאישה אומרת שהיא רוצה שלום בית, ואינה חפצה בגירושין, האם וכיצד ניתן לחייבה להתגרש?

מכיון שסיבת הנוהג להצריך גט לחומרא בנישואין אזרחיים מחשש שמא כיוונו בנישואיהם להיות כנישואים על פי ההלכה, על פי העקרון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וגמר ובעל לשם קידושין. ויש המצריכים גט מטעמים נוספים, יש מקום להתייחס לנישואין אזרחיים כספק קידושין.

בענין ספק קידושין כשאחד מבני הזוג רוצה בקיום הנישואין והשני מסרב, דנו הראשונים האם אפשר לכפות גרושין על הצד המעוניין בקיום הנישואים.

מקור הדין הוא בתשובת המהר"ח אור זרוע סימן קכו' וכעין זה כתב גם בסימן קע' והובאו דבריו הלכה למעשה בספר אור גדול ס' ה'. וכעין זה נפסק בדברי הרמ"א אבן העזר סימן קנד' סע כא ... "וכן מי שגירש אשתו בגט כשר, ויצא קצת לעז על הגט, מותר לכופו לתת גט אחר."

המקרה שעסק בו המהר"ח אור זרוע היה ספק שהתעורר בכשרות הגט מחמת חשש גט מעושה ואם כן האשה ספק מגורשת. ודן שם לחייב ולכפות את הבעל לתת לאשה גט נוסף. והוכיח שכן הוא גם מדברי הרמ"ה הספרדי שחייב בגט במקרה של ספק קידושין.

וזה לשון המהר"ח או"ז:

... "והואיל וכן הרי היא ספק פנויה ואסורה למגרש. ייחוד פנויה אסור לדין. ודמי לה היא דפ' מצות חליצה (ק"ו א') דאמר ליה ר' חייא בר אבא השתא מינך איפסלה חלוץ לה חליצה מעלייתא כי היכי דתשתרי לעלמא. כי כלל לא נוכל לכופה לחזור להתקדש לו. דאפילו אם במורדת לא היינו כופין לאלתר להוציא. כאן כופין אותו להתירה אם אינה חפיצה להתקדש לו. וכן כתב רבינו מאיר מספרד זצ"ל וזה מקצת לשונו אבל בספק איסורים או בספק זיקה כייפינן ליה למיתב גט או למיחלץ לאלתר. דנהי דמהני ספיקא לאיסורא אבל לעגוני לאתת' כי היכי דתנסיב על כרחיה למאן דלא ניחא לה בגוי' לא מהני ספיקא עכ"ל. ואכתוב מקצת ראיותיו וז"ל והוי דינא כי הנך דאתיין מחמת טענה דכפינן ליה לאפוקי לאלתר. הכא נמי כיון דספק קידושין הוא ובעיא קידושי אחרני. וקאתי מחמת טענה דדילמא לא איקדשה ליה מעיקרא ולא ניחא ליה השתא לאיקדושי לה. אין לך טענה גדולה מזה דאין האשה נקנית אלא מדעתה. וכי תימא דילמא שאני הנך דאתיין וודאי. בהדיא אמרינן בבאה מחמת טענה בסוף הבא על יבמתו דמיירי במי ששהת' תחת בעלה ד' שנים ולא ילדה וקא בעיא למיפק מיניה כי היכי דתנסיב לאחריני משום דבעי' חוטרא לידה ומרא לקבורה וכייפינן ליה. וההיא ליכא לאוקמיה אלא בטענת ספק"...

על פי דבריו פסקו במספר פסקי דין לחייב את הבעל או האשה להתגרש במקרה שיש ספק קידושין. והרי הם בפד"ר ח"א עמ' 33, בפד"ר ח"ד עמ' 33. בפד"ר ח"ג עמוד 369 דן בית הדין הגדול בענין בני זוג הנשואים בנישואים אזרחיים ואשרו את פסק בית הדין האזורי שחייב את האשה לקבל גט בנמקם זאת על פי דברי המהר"ח או"ז שהובאו לעיל וז"ל:

"וראה מה שכתב בספר אור - גדול סי' ה' סעי' י"א בסופו בנד"ש בספק קדושין דמסתמך הלכה למעשה על דעת הר"ח הא"ז והר"מ מספרד זצ"ל ומסיק שם: וכיון דאינו אלא ספק א"כ מבואר דעת הר"ח או"ז ור"מ מספרד דכופין אותו וכש"כ דכופין אותה וכמ"ש בתשו' הר"ח הנ"ל להדיא.

והנה כמו כן במה שלפנינו כאן דודאי אינו יותר מבדין ספק קדושין וכדי שימשיכו לחיות יחד צריך לקדשה בקדושין כדין, ולא ניחא ליה להמשיב השתא במעוררת ולא רוצה לקדשה, ואין להכריח אותו לקדשה נגד רצונו, א"כ מיסוד הדין יש לכפות על האשה לקבל ג"פ ולא לעגנו ובהתאם להדברים שבמהר"ח או"ז."

ומשמעות הדברים, וכתבו כן במפורש בפסק הדין הנזכר, כי נשואין אזרחיים מהווים עילה לתביעת גרושין.

והנה לענ"ד אחר העיון יש מקום להעיר על הדימוי של חיוב גט בספק קידושין על פי דברי המהר"ח או"ז לבין חיוב גט בנישואים אזרחיים, שאנו מתיחסים אליהם כספק קידושין.

המהר"ח או"ז כתב וז"ל:

... "והואיל וכן הרי היא ספק פנויה ואסורה למגרש. ייחוד פנויה אסור לדין"...

ובהמשך דבריו לגבי ספק קידושין כתב:

"הכא נמי כיון דספק קידושין הוא ובעיא קידושי אחרני. וקאתי מחמת טענה דדילמא לא איקדשה ליה מעיקרא ולא ניחא ליה השתא לאיקדושי לה. אין לך טענה גדולה מזה דאין האשה נקנית אלא מדעתה"...

וביאור דבריו שבמצב של ספק קידושין אינה יכולה לחיות עם המקדש שהרי אם אין כאן קידושין אסורה לו מצד יחוד פנויה ואם ירצה לקדשה על מנת שתהיה ודאי מקודשת לו, הרי צריך את דעתה ומכיון שאינה חפצה להתקדש לו אינו יכול לקדשה בניגוד לרצונה. לכן במצב זה שאסורה לו ואסורה לעולם מחמתו כופין אותו לגרשה, שהרי אינו יכול לעגנה על מנת שתנשא לו על כרחיה.

ובקיצור, לפי ההלכה כשיש ספק קידושין אי אפשר לחיות כך ללא קידושין ודאיים, ולהתקדש צריך את הסכמת הצד השני, וכשזו אינה קימת ניתן לחייבם ואף לכפותם להתגרש. טיעון זה הינו נכון לגבי בני זוג שהם שומרים על גדרי ההלכה או במקום שבידינו להעמיד משפטי הדת על תילם.

יש לעיין האם טיעון זה הינו נכון גם לגבי בני זוג שנשאו בנישואים אזרחיים על דעת זה שיחיו כאיש ואשה ללא קידושין כדמו"י, והם מוגדרים לפי החוק כנשואים. לדאבוננו, מבחינתם, אין להם צורך ורצון להוסיף ולהתקדש בקדושת הנישואין כדמו"י. כיון שכך אין אחד מהצדדים יכול לטעון כטענה שהוזכרה במהר"ח או"ז "דדילמא לא איקדשה ליה מעיקרא ולא ניחא ליה השתא לאיקדושי לה", שהרי אף על פי שמבחינתנו חייבים הם להתקדש על מנת להמשיך את חייהם המשותפים, לגבי דידם די להם בנישואים האזרחיים, ואילו היו שבים לחיות בשלום לא היו מתקדשים כדמו"י. אם כן אין מקום לטיעון "אי אפשר לחייבני להתקדש". לכאורה, יש מקום לומר שטעמו של המהר"ח או"ז תקף גם בנישואים אזרחיים, מכיוון שגם בנישואין אלו, עושה בית הדין מאמץ להשכין שלום בין הצדדים, ולהביאם לסידור קידושין כדת וכדין. על פי הרמ"א בשולחן ערוך אבן העזר (סימן קע"ז סעיף ה'), שפוסק שיש מצווה להשיא בני זוג שקיימו יחסי אישות מרצון. כאשר מתברר, שאין אפשרות לחיי שלום, אומר בית הדין, מכיון שאי אפשר להכריחו להתקדש אין הצד שכנגד יכול לעגנו, לפיכך נחייב את הסרבן להתגרש. אבל לענ"ד נראה שפרשנות זו דחוקה בלשון המהר"ח או"ז, כי שם הטענה שאי אפשר להכריח אדם להתקדש נשמעת מבן הזוג שאינו חפץ בקידושין ולא מעמדת בית הדין.

גם אם נאמר, שאנו נרחיב את העקרון של המהר"ח או"ז ביחס לבית הדין, כמדומה לי שבפועל אין בית הדין מפעיל את העקרון של המהר"ח או"ז. שהרי אילו היה מבקש הגט נעתר לבקשת שלום בית של האשה הוא לא היה נאות לקדשה כדמו"י, הוא אינו רואה צורך להתקדש על מנת להמשיך בקשר הנישואין, כפי שלא עשה כן בתחילת חייו עם אשה זו. ומסתבר שאז בית הדין לא היה פוסק לבני זוג אלו שהם חייבים להתגרש כל עוד לא יתקדשו כדמו"י, וודאי לו היה כופה אותם על כך.

אמנם ניתן לבאר שגם בנישואין אזרחיים, כשפסו הסיכויים לשלום בית, יש מקום לחייב את הסרבן לגרושין בגט. ונבאר דברינו וטעמם.

בית הדין הגדול בפסק דין משלים בתיק 4276/08 ג שניתן בט"ז במרחשון תשס"ד ביאר את דעתו בעניין האופן של התרת קשר של נישואין אזרחיים בלבד כשאינן חשש לקידושין כדמו"י. ולדעתו קשר נישואין זה ניתן להתירו בלא גט כמו שמבואר לגבי "גירושין" של בני נח, ברמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה ח':

...ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין".

וכך הוא ביאור הדברים: לבני נח אין דין של "קידושין" אבל יש להם דין של "נישואין". ענין ה"קידושין" מיוחד לעם ישראל, כמו שאומרים אנו בברכת האירוסין: בא"י המקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין. ה"גירושין" של בן-ישראל הוקשו ל"קידושין", וגירושין אלו מבוצעים באמצעות גט אשר נכתב בציווי ובמאמר הבעל. אבל מי שאין חלים עליו דיני הקידושין המיוחדים לישראל, אינו נמצא ב"תורת גירושין". כלומר, אין חלים עליו דיני הגירושין המיוחדים לישראל. אם נניח שגם אחר מתן תורה שקדש ה' עמו ע"י חופה וקידושין, לא הופקעו ממעמדם קודם מתן תורה שהיו בחזקת בני נח אלא רק התווספה להם מדרגה נוספת של בני ישראל, אזי במקום שלא חלים על האדם מישראל הדין המיוחד לו, הרי הוא נשאר ונידון כבן נח. (אמנם, יש מקום לבעל הדין לחלוק ולומר שיש ישראל אחר מתן תורה מעמד חדש לו ואינו רק קומה נוספת על בן נח. עיין משפטי עוזיאל סימן נד' שכתב שלדעת הרמב"ם אין היות נישואין בישראל ללא קידושין. ואכמ"ל בזה).

לאור זאת יש לומר לגבי בני זוג שאין חלים עליהם דיני הקידושין, והם נשואים כדינם של בני נח, יכולים הם להתגרש זה מזה ללא כל עילת גירושין, כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין. "עם מימוש של רצון זה, והפסקת חייהם המשותפים, אין הם נחשבים עוד כנשואים. בני זוג הנשואין בנישואין אזרחיים

ונפרדו על דעת שלא לשוב לחיות יחדיו כאיש ואשה אפילו היוזם היה אחד מבני הזוג הרי בזה הם נחשבים מגורשים.

והוסיפו לבאר כי הגירושין של בני נח מבוצעים כיום, על פי מנהגי אומות העולם, על ידי הכרזת בית הדין או בית המשפט המוסמך כי הצדדים פרודים. למנהג זה יש תוקף מחייב עם פי הדין העברי. ולכן ביצוע הגירושין על ידי בית הדין, כאשר מתברר שאין אפשרות לחיי שלום, נעשה באמצעות מתן פסק דין לגירושין, גם ללא הסכמה. ואכן לעיתים בית הדין מתיר את קשר הנישואין האזרחיים באופן הזה, גם ללא גט לחומרא.

וכעת נשוב אל שאלתנו: האם בנישואין האזרחיים שנוכח בית הדין שפסו הסיכויים לחיי שלום, ומצד הנישואין האזרחיים החליט בית הדין להתירם אלא מוסיף להצריך גט מספק או לחומרא, האם ניתן יהיה לחייב לבצע את הגירושין האלו?

נראים הדברים, שניתן לכפות את ביצוע הגירושין במצב זה. חיי הנישואין, של בני הזוג נשוא דיוננו, התרוקנו מתוכנם, שהרי הם נפרדו ובגדרי בני נח הם כגרושים, גם לפי דעתם שנישאו בנישואין אזרחיים, וכל מה שנותר הוא לסדר גט לחומרא או מספק בנסיבות הללו. המסרב לסידור הגט בטענת שלום בית, הרי הוא מבקש לאלץ את בן הזוג לשעבר להנשא בשנית ואם לאו הרי הוא מעגנו. לכן ניתן לכפות על ביצוע הגירושין לחומרא או מספק. הסבר זה דומה לסברת המהר"ח או"ז, בספק קידושין. זאת ועוד, מכיוון שכבר תמה מחויבות בני הזוג זה לזה, אין בביצוע הגירושין לחומרא או מספק, הפסד זכויות שיצדיק את הסירוב, אלא רק סיום העיגון של הזולת, בכגון זה, "כופין על מידת סדום". ועיין בפד"ר ח"ג עמוד 374 ואילך, שהרחיבו בביאור עיקרון זה בהקשר שלנו.

בני הזוג שהופיעו לפנינו נמצאים בסכסוך מתמשך ואין ספק שחיי הנישואין של בני הזוג באו לקיצם.

בני הזוג בחרו שלא להינשא כדמו"י וגם הצהירו על כך קודם נישואיהם בנישואים אזרחיים. אמנם, בתי הדין נהגו להצריך גט בכל מקום שהדבר אפשרי. לפי מה שבארנו באריכות יש אפשרות לחייב את האשה לקבל את גיטה.

אם יהיה סירוב של אחד מהצדדים להסדיר את הגט ביניהם, על מנת לעכב את זולתו, ישקול בית הדין להתיר את הנישואין גם ללא גט, בהתחשב בזה שבני זוג אלו בחרו שלא להינשא כדמו"י וגם הצהירו על כך קודם נישואיהם בנישואים אזרחיים. מזונות אשה בנישואין אזרחיים

בהחלטת בית הדין בהרכב קמא מיום י"ד תמוז תשס"ו (10/07/06) נאמר שתביעת המזונות הינה בסמכות בית הדין. בהמשך לקביעה זו נדון בענין.

הצדדים אשר הם נשוא דיוננו נשאו בנישואין אזרחיים, היות שכך יש לדון האם הבעל חייב במזונות אשה הנשואה לו בנישואין אזרחיים?

ראשית נציין שבאמנת הנישואין שנחתמה בין הצדדים נאמר שהיא נערכת מתוך השקפה של שוויון בין המינים ומשמעות הדברים שאין מחויבות בלעדית על הבעל לזון את אשתו אלא חובה הדדית, א"כ מכח חתימת האשה על הסכם זה אין מקום לתביעת מזונות מהבעל.

היות ונשואים אזרחיים יכולים להוליד מחויבות הלכתית נדון בנושא גם מכיוון זה.

כפי שנתבאר לעיל בנישואין אזרחיים יש ספק שמא חלו קידושין, ולכן מצריכים גט מספק. על הצד שהיא מקודשת מכח סברת אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אזי גם נתחייב לה מזונות. אלא שיש רבים

מהפוסקים החולקים וסוברים שאין לחוש לקידושין בנישואין אזרחיים, ובמיוחד בבני זוג אלו שהצהירו על רצונם שלא להתקדש בקדושת חיי הנישואין המיוחדת לעם ישראל. לפיכך אין לחייב את הבעל במזונות, וכעין זה כתבו בקיצור בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 378 "בנוגע לחיובו במזונות אין מוציאין ממון מספק כיון שאין לו שום חיובי אישות כלפיה".

ועיין בענין זה בפסק דין שניתן בית הדין האזורי בת"א על ידי הרה"ג הרב דיכובסקי בתיק 4431/לח ופורסם בתחומין ב' עמ' 252 ואילך.

נימוק נוסף שאין לחייבו במזונות האשה, שהאשה עובדת ומפרנסת את עצמה ובזה נפטר הבעל מחיוב המזונות גם לפי דין תורה כאומר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך.

לאור האמור אנו פוסקים:

- א. על בני הזוג להסדיר גט כמנהג בתי הדין בנישואים אזרחיים, והאשה חייבת לקבל את גיטה.
- ב. אם יהיה עיכוב מצד אחד מבני הזוג בהסדרת הגט ישקול ביה"ד להתיר את הנישואין ללא גט.
- ג. הבעל אינו חייב במזונות האשה.
- ד. ביה"ד פונה לשירותי הרווחה במועצה אזורית משגב על מנת לבדוק את נושא המשמורת והסדרי הראיה של הבת ניצן לאור טענות הצדדים.
- ה. על הצדדים לשתף פעולה עם שירותי הרווחה.
- ו. על שרותי הרווחה להמציא לביה"ד חוות דעתם בתוך 45 יום.

ניתן ביום ט"ז שבט תשס"ח (23/01/2008)